

Maarten Luther, de stripheld

500 jaar Reformatie Nu in heel Europa herdacht wordt dat Maarten Luther vijfhonderd jaar geleden de macht van Rome aantastte, verschijnen tal van stripversies van Luthers leven. Waarin lijken ze op elkaar? Deel 13 van een serie.

JOOST POLLMANN

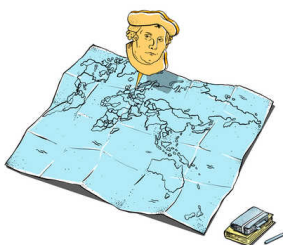
Duits kan heel compact zijn. Neem het woord Thesenanschlag, dat verwijst naar de 95 stellingen die Maarten Luther tegen de houten deur van de Slotkerk van Wittenberg spijkerde. Zo'n gebeurtenis noem je tegenwoordig 'iconisch', al wordt betwijfeld of het wel echt zo gebeurd is. Waarschijnlijk is dat Luther op die herfstdag in 1517 zijn afschuw over de katholieke aflatenhandel heeft verwoord in een brief aan de aartsbisschop van Mainz.

De Vlaamse theoloog Dick Wursten, naar eigen zeggen een 'postmoderne protestant', is op zijn website sceptisch over de legendarische Luther, die gehuld in monnikspij zijn stellingen tegen het hout zou hebben gehamerd om daarmee de Reformatie in te luiden. Hij schrijft: 'Is het ook zo gegaan? Tot ongeveer vijftig jaar geleden twijfelde niemand daaraan. Er waren gravures van, het stond in elke biografie, en het was verfilmd'.

Nu in heel Europa herdacht wordt dat 500 jaar geleden de macht van Rome werd aangetast, verschijnen er ook nog eens stripversies van Luthers leven. Een snelle zoektocht levert al zeven titels op, die voor het merendeel in Duitsland zijn uitgebracht. Niet verwonderlijk, want de rebelse monnik is er razend populair. Toen de Duitse zender ZDF in 2003 peilde wie het volk wilde uitroepen tot belangrijkste Duitser ooit, belandde Luther op de tweede plek, na Adenauer en vóór Marx. Aan die verkiezing van Unsere Besten deden honderdduizenden mensen mee, maar er stonden geen sterretjes uit de showbizz in de toptien. En dus, zei de ZDF, had Duitsland als Kulturnation gewonnen van de Spaßkultur. Luther als stripfiguur zou je daartussenin kunnen positioneren: deels cultuurdrager, deels krachtpatser. 'De man met de hamer' is in elk beeldverhaal een vaste verschijning, te herkennen aan zijn Augustijnse pij, tonsuur en vellen papier.

'Echoes of the Hammer' is zelfs de ondertitel van een Amerikaanse strip die wordt uitgegeven door het Luthers georiënteerde Concordia Publishing House. Op het omslag zien we Luther weglopen van de Slotkerk met een mokerhamer in zijn linkerhand, wel wat zwaar voor het slaan van wat spijkertjes. Bovendien heeft de tekenaar een laag standpunt ingenomen, zodat we naar de gespierde aanslagpleger omhoogkijken. De kerkhervormer als superman.

In een andere strip, 'Martin Luther - Ein Mönch verändert die Welt', is gekozen voor een veel kinderlijker stijl, met een sullige Luther die door zijn vrienden wordt belazerd: achter zijn rug vertalen ze zijn stellingen in het Duits en gebruiken de nieuwerwetse methode van Gutenberg - de boekdrukkunst - om de tekst breed te verspreiden. Dat leidde weer tot een pauselijke bul van Leo X in 1521, die Maarten Luther en zijn volgelingen van

ketterij beschuldigde en uit de kerk verbande.

Radicalisering

Als je de strips over deze 'ketter' naast elkaar legt, wordt duidelijk dat ze allemaal het verhaal van een radicalisering vertellen. Telkens wordt benadrukt dat Luther, die zichzelf de liefde van God niet waardig vond, bereid was zichzelf tot het uiterste te vernederen. 'Vertwijfeld onderzocht Maarten zijn relatie tot God en voelde zich hulpeloos. Hij wist niet hoe hij met al zijn zonden voor God kon staan', heet het in één van de strips.

'Ik ben een totaal hopeloos geval, compleet verdoemd', denkt hij in een ander boek. Luther de fanaticus doet niet aan nuances en grijstinten, hij moet het enige goede doen: de paus aanklagen, een aanslag plegen. Een Thesenanschlag!

Meerdere van de Luther-strips zijn op de markt gebracht door uitgeverij met een missie. 'Luther - de graphic novel' komt van de christelijke Uitgeverij Brevier uit Kampen. 'Luther' van Moritz Stetter wordt uitgegeven door het Gütersloher Verlagshaus dat gespecialiseerd is in spiritualiteit, en de 'Martin Luther' van Edition Faust wordt gefinancierd door de Evangelische Kirche van Hessen en Nassau. Er wordt blijkbaar stevig geloofd in het bekeringspotentieel van strips: wie had dat gedacht toen 'beeldromans' nog werden beschouwd als verderfelijke lectuur?

De beste van alle Luther-verstrippingen is zonder meer die van Stetter, die eerder al het leven van de theoloog Dietrich Bonhoeffer visualiseerde. Zijn boek is zwart-wit, vaardig gepenseeld en ontdaan van sensatiezucht. Net als zijn collega's brengt hij in beeld hoe de jonge Luther werd bezocht door duivels en demonen, maar Stetter maakt er geen kermis van, en zijn tekening van een biddende, door angstzweet bedekte Luther is gewoon ontroerend. Achterin zijn boek komt het onvermijdelijke

antisemitisme van de reformator aan bod. In 'Luther - Der Comic' stond al dat men nichts schönreden wil en de editie van Brevier uit Kampen meldt: 'Hij schreef ook vreselijk hatelijke woorden', waarbij Luther overigens als een goeie lobbist wordt omhelsd door zijn vrouw Katie. Moritz Stetter is serieuzer. Hij citeert uit Luthers preek tegen de Joden: 'Verwoest hun huizen en pak hun gebedsboeken af!' Terwijl Maarten tiert vanaf zijn kansel, geeft Stetter ons een mooi portret, in profiel, van een aandachtig luisterende Jood. Tekenkunst in optima forma.

Joost Pollmann (1957) is journalist en stripexpert. Onlangs verscheen zijn boek 'De Stripprofessor. Vijftig colleges over tekenkunst'.

Luther-strips

'Luther - De graphic novel': Melheim, Schwartzrock & Koelsch, Uitgeverij Brevier, € 9,99,

'De klokkenluider van Wittenberg': Hausoul, Verpeut en Biesbrouck, Uitgeverij Jes!, € 7,95

'Martin Luther - Der Comic': Platzer, Türk & Leier, A. B. von Stetten'sches Institut,

€ 9,71

'Martin Luther - Ein Mönch verändert die Welt': Saurer & Albers, Evangelisches Medienhaus, € 5,89

'Luther': Moritz Stetter, Gütersloher Verlagshaus, € 14,85

'Luther: Echoes of the Hammer': Susan Leigh, Dave Hill, Concordia Publishing, € 13,25

'Martin Luther': Dacia Palmerino, Andrea Grosso Ciponte, Edition Faust, € 20

SPOREN VAN DE REFORMATIE

De Reformatie, die 500 jaar geleden begon, was een keerpunt in de Europese geschiedenis. Het begon met Maarten Luther, die in

1517 in opstand kwam tegen het kerkelijk gezag. Trouw brengt een jaar lang de sporen van de Reformatie in beeld. Wat was de invloed van deze beweging op ons denken, op de kunsten, op taal, op wetenschap en op politiek? En wat zien we daar nu nog van? De vorige aflevering verscheen op 11 april.